

ЛЬВІВСЬКИЙ ІНСТИТУТ МЕНЕДЖМЕНТУ
Кафедра фундаментальних економічних та природничих дисциплін

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ
до самостійної роботи з дисципліни
ОК 02. - «ІНТЕЛЕКТУАЛЬНА ВЛАСНІСТЬ»
для здобувачів вищої освіти за спеціальністю
073 «Менеджмент» (менеджмент організацій і адміністрування)

ЛЬВІВ-2023

Перун Т.С. Методичні рекомендації до самостійної роботи з дисципліни «Інтелектуальна власність». Львів : ЛІМ, 2023 р. 14 с.

Затверджено на засіданні кафедри менеджменту та міжнародного бізнесу
Протокол №1 від 23 серпня 2023р.

Схвалено Вченою радою Львівського інституту менеджменту
Протокол № 1 від 24 серпня 2023р.

1. ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Самостійна робота студентів є важливою складовою процесу формування у них системи теоретичних знань і практичних навичок із організації захисту прав інтелектуальної власності підприємства, які вони можуть застосовувати у майбутній професійній діяльності з метою прийняття відповідних рішень та досягнення комерційного або іншого виду ефекту. Основною метою самостійної роботи є закріплення, розширення та поглиблення набутих у процесі аудиторної роботи знань, умінь та навичок, а також самостійне вивчення нового матеріалу під керівництвом викладача, але без його безпосередньої участі.

Самостійна робота студентів з навчальної дисципліни “Інтелектуальна власність” передбачає такі форми:

- підготовку до семінарських (практичних) занять;
- підготовку до виконання модульних (контрольних) завдань;
- виконання індивідуальних завдань;
- пошук, підбір та огляд літературних джерел за заданою тематикою;
- аналітичний (критичний) огляд наукових публікацій.

Метою самостійної роботи студентів є засвоєння теоретичної частини навчальної програми дисципліни “Інтелектуальна власність” та формування здатності самостійно систематизувати, планувати та контролювати свою діяльність із застосуванням наукових підходів до організації розумової праці.

Завдання самостійної роботи студентів - засвоїти теоретичний матеріал, набути умінь та навичок їх застосування при виконанні практичних завдань та творчих робіт.

Зміст самостійної роботи студента з дисципліни “Інтелектуальна власність” визначається навчальною програмою дисципліни, методичними матеріалами, завданнями викладача.

Самостійна робота студента забезпечується системою навчально-методичних засобів, передбачених для вивчення навчальної дисципліни “Інтелектуальна власність”: підручниками, навчальними та методичними посібниками, методичними матеріалами для самостійної роботи студентів, конспектом лекцій, періодичними виданнями тощо.

Методичні вказівки для самостійного вивчення дисципліни призначено для оволодіння студентом вміннями: проводити аналіз інституціонального забезпечення захисту прав на об'єкти інтелектуальної власності; оцінювати вартість прав на об'єкти інтелектуальної власності; обґрунтовувати ефективні схеми участі суб'єкта господарювання в процесах обміну об'єктами інтелектуальної власності; здійснювати оцінку правомірності використання об'єктів інтелектуальної власності в процесі господарської діяльності та

обґрунтовувати відповідальність порушників прав на об'єкти інтелектуальної власності.

У даних методичних вказівках містяться завдання для самостійної роботи за темами курсу, ситуаційні завдання, задачі, тематика наукових доповідей та літературні джерела для їх підготовки.

2. САМОСТІЙНА РОБОТА СТУДЕНТІВ

Розрахунок годин, що відведено на самостійну роботу

№ теми	Тема самостійної роботи	Зміст роботи	Кількість годин	
			ДФН	ЗФН
1	Індивідуальне завдання №1 Технологічні уклади та наукові економіки України	1. Згрупувати галузі промисловості (згідно КВЕД) за технологічними укладами, використовуючи підхід до класифікації С.Глазьева, Л.Федулової чи ін. вчених. 2. Використовуючи дані Статистичних щорічників України дослідити структуру реалізованої продукції промисловості у 2012-2013 рр. за технологічними укладами. Зробити висновок, про те, яка частка належить науковим і високотехнологічними галузям промисловості. 3. Дослідити винахідницьку, науково-технічну активність галузей промисловості в розрізі технологічних укладів, користуючись статистичними даними про науково-технічну та інноваційну діяльність промислових підприємств у 2012-2013 рр. Зробити висновок про те, галузі яких технологічних укладів є найбільш активними у проведенні науково-технічних робіт, створенні об'єктів інтелектуальної власності та отриманні охоронних документів (патентів на винаходи, корисні моделі, промислові зразки). 4. Порівняти результати досліджень, отримані в пп. 2-3, зробити відповідні висновки.	10	14
2	Індивідуальне завдання №2. Дослідження умов участі в міжнародних угодах щодо охорони інтелектуальної власності	1. Ознайомитися з текстом міжнародної угоди (Паризька конвенція про охорону промислової власності, Договір про патентну кооперацію, Мадридська угода про міжнародну реєстрацію знаків – на вибір). 2. Реферативно подати основний зміст і охарактеризувати базові положення обраного документу. Дослідити права і зобов'язання країн-учасниць угоди. 3. Виявити, як впливає на розвиток національної патентної системи приєднання України до міжнародної угоди.	11	14
3	Вивчення світового досвіду охорони прав на об'єкти інтелектуальної власності	1. Охорона і захист прав інтелектуальної власності у європейських країнах. Напрями адаптації європейського досвіду щодо охорони і захисту прав інтелектуальної власності в Україні.	11	13

№ теми	Тема самостійної роботи	Зміст роботи	Кількість годин	
			ДФН	ЗФН
4	Особливості охорони авторського і суміжних прав	1. Майнові права виробників фонограм і виробників відеограм. 2. Майнові права організацій мовлення. 3. Діяльність організацій колективного управління	11	13
5	Індивідуальне завдання №3. Вивчення практики врегулювання суперечок щодо порушення прав інтелектуальної власності	1. Знайти у засобах масової інформації три повідомлення про розв'язання спорів з приводу порушення прав інтелектуальної власності вітчизняних або закордонних фірм. 2. Проаналізувати вибрані ситуації з точки зору застосування правових норм, наслідків для порушника прав.	10	14
6	Захист прав на об'єкти інтелектуальної власності в Україні	1. Адміністративна та кримінальна відповідальність за порушення прав інтелектуальної власності в Україні у поточному році (Звіт Державного департаменту інтелектуальної власності про судовий захист прав інтелектуальної власності в Україні). 2. Контроль за переміщенням через митний кордон України товарів, що містять об'єкти прав інтелектуальної власності.	10	13
7	Індивідуальне завдання №4. Комерціалізація об'єктів інтелектуальної власності	Обґрунтування схеми участі суб'єкта господарювання в процесах обміну об'єктами інтелектуальної власності 1. Для підприємства (бази практики) обґрунтувати доцільність укладання ліцензійної угоди; визначити, якою стороною ліцензійної угоди виступатиме Ваше підприємство (ліцензіаром чи ліцензіатом). Залежно від об'єкту та виду ліцензійної угоди, розробити схему комерціалізації об'єкта промислової власності із зазначенням взаємовідносин всіх суб'єктів цього процесу. 2. Визначити нормативно-правову базу участі підприємства в процесах комерціалізації технології. Проаналізувати особливості застосування Законів України для регулювання підприємницької діяльності, пов'язаної з передачею права на використання об'єктів промислової власності. 3. Розробити заходи із забезпечення економічної безпеки підприємства в процесі реалізації ліцензійної угоди.	10	14
	Разом		73	95

ТЕМИ ІНДИВІДУАЛЬНИХ ЗАВДАНЬ

Індивідуальне завдання №1. Технологічні уклади та наукомісткість економіки України

Зміст завдання

1. Згрупувати галузі промисловості (згідно КВЕД) за технологічними укладами, використовуючи підхід до класифікації С.Глазьева, Л.Федулової чи ін. вчених.

2. Використовуючи дані Статистичних щорічників України дослідити структуру реалізованої продукції промисловості у 2012-2013 рр. за технологічними укладами. Зробити висновок, про те, яка частка належить наукомістким і високотехнологічними галузям промисловості.

3. Дослідити винахідницьку, науково-технічну активність галузей промисловості в розрізі технологічних укладів, користуючись статистичними даними про науково-технічну та інноваційну діяльність промислових підприємств у 2012-2013 рр. Зробити висновок про те, галузі яких технологічних укладів є найбільш активними у проведенні науково-технічних робіт, створенні об'єктів інтелектуальної власності та отриманні охоронних документів (патентів на винаходи, корисні моделі, промислові зразки).

4. Порівняти результати досліджень, отримані в пп. 2-3, зробити відповідні висновки.

Література: [5, 6, 8, 10, 12, 18; 21].

Індивідуальне завдання №2. Дослідження умов участі країни в міжнародних угодах щодо охорони інтелектуальної власності

Зміст завдання

1. З переліку міжнародних угод у сфері охорони інтелектуальної власності студенту пропонується обрати одну для дослідження. Ознайомитися з текстом міжнародної угоди (Паризька конвенція про охорону промислової власності, Договір про патентну кооперацію, Мадридська угода про міжнародну реєстрацію знаків – на вибір).

2. Реферативно подати основний зміст і охарактеризувати базові положення обраного документу. Дослідити права і зобов'язання країн-учасниць угоди.

3. Виявити, як впливає на розвиток національної патентної системи приєднання України до міжнародної угоди.

Зміст індивідуального завдання повинен відповідати наступній структурі:

- 1) охарактеризувати базові положення міжнародної угоди;
- 2) дослідити права і зобов'язання країн-учасниць угоди;

3) виявити, як впливає на розвиток національної патентної системи приєднання України до цієї міжнародної угоди.

Література: [1-4; 6; 12-14].

Індивідуальне завдання №3. Вивчення практики врегулювання суперечок щодо порушення прав інтелектуальної власності

Зміст завдання

1. Знайти у засобах масової інформації, спеціалізованих наукових і періодичних виданнях три повідомлення про розв'язання спорів з приводу порушення прав інтелектуальної власності вітчизняних або закордонних суб'єктів господарювання.

2. Проаналізувати вибрані ситуації з точки зору застосування правових норм, наслідків для порушника прав.

Ситуаційні завдання

Завдання 1. До суду Шевченківського району м. Києва звернулася громадянка Нікішина – спадкоємиця громадянина Нікішина – автора наукових праць з палеонтології – з позовом проти громадянки Трошевої про виплату винагороди за видання творів, створених у співавторстві з Нікішиним. У ході розгляду справи виявилось, що Трошева була ученицею Нікішина та використовувала його окремі ідеї. У пам'ять про вчителя вона ставила його ім'я поряд зі своїм іменем у деяких випадках навчального характеру. Усі ці твори були створені після смерті Нікішина.

1. Чи є використання ідеї у створенні твору наукової літератури співавторством?

2. Яким чином оформлюються відносини співавторства?

3. Чи мали місце відносини співавторства між Нікішиним та Трошевою?

4. Чи правомірно Трошева використовувала ім'я Нікішина?

5. Чи має право Нікішина на виплату авторської винагороди?

6. Як повинна бути вирішена справа?

Завдання 2. У березні 1994 р. співробітниками юридичного відділу страхової компанії «Ризик» було розроблено ініціативний проект Закону України «Про страхову справу» і розповсюджений для обговорення серед страхових компаній м. Харкова, а один примірник направлено у Верховну Раду України. Через деякий час з'ясувалось, що окремі його ідеї були використані в роботі та локальних нормативних актах страхової компанії «Поліс», зокрема у її Правилах добровільного страхування кредитів. Вважаючи порушенням належне СК «Ризик» авторське право, у господарський суд Харківської області було подано позов про

відшкодування заподіяних збитків, у тому числі втраченої вигоди, а також вилучення та спрямування на її користь незаконно отриманих в результаті порушення прибутків.

Проаналізуйте вказану ситуацію і підготуйте письмові відповіді на питання: що є об'єктом авторського права і які об'єкти цим правом не охороняються? Чи вправі суд розглядати вказаний позов? Чи підлягають задоволенню вимоги позивача? Яке рішення повинен прийняти суд?

Завдання 3. 1992 року видавництво «Обрій» опублікувало повість Зотова «Випадок у горах». В червні 1994 року автору стали відомі факти використання його твору без згоди, а саме: 1) невеликий уривок з повісті був зачитаний в літературній програмі по обласному радіо; 2) повість додатково була видана тиражем 800 примірників рельєфно-крапковим шрифтом для сліпих та іншим видавництвом; 3) за сюжетом повісті написана п'єса і відбулася вистава в Харківському театрі юного глядача; 4) уривок з повісті опублікований у одному із літературних журналів та хрестоматії сучасної української літератури для школярів; 5) видавництво «Новий час» опублікувало повість у перекладі на російську мову і частину тиражу імпортувало до Росії; 6) один з інститутів виготовив 50 примірників твору для використання в навчальному процесі. При цьому в деяких місцях твір переривався коментарями стосовно літературних прийомів та образів, якими користувався автор.

Підготуйте письмові відповіді на поставлені питання і поясніть на цьому прикладі межі дії авторського права.

Завдання 4. Редакція газети «Відомості сьогодення» пред'явила до ТОВ «Інформ» позов про стягнення компенсації за порушення майнових авторських прав. Підставою для звернення до суду було розміщення на сайті відповідача в мережі Інтернет матеріалу, який був опублікований у газеті позивача. Майнові авторські права на цей матеріал були передані редакції газети автором надрукованої статті Тихим на підставі авторського договору. У зв'язку з цим позивач вважає свої авторські права порушеними і вимагає від ТОВ «Інформ» компенсації у розмірі 10000 грн.

Відповідач проти позову заперечував, мотивуючи тим, що розміщення матеріалу на сайті у системі мережі Інтернет не є використанням твору, оскільки він не належить ні до відтворення, ні до показу, ні до сповіщення, через це не потребує дозволу особи, яка має на нього авторське право.

Чи має редакція авторські права на опубліковану статтю? Чи вірні доводи відповідача?

Література: [6, 8, 9, 10;11; 18; 20; 21].

Індивідуальне завдання №4. Обґрунтування схеми участі суб'єкта господарювання в процесах обміну об'єктами інтелектуальної власності

Зміст завдання

1. Для інноваційного підприємства обґрунтувати доцільність укладання ліцензійної угоди; визначити, якою стороною ліцензійної угоди виступатиме Ваше підприємство (ліцензіаром чи ліцензіатом). Залежно від об'єкту та виду ліцензійної угоди, розробити схему комерціалізації об'єкта інтелектуальної власності із зазначенням взаємовідносин всіх суб'єктів цього процесу.

2. Обґрунтувати основні умови ліцензійної угоди: термін дії, вартість і порядок сплати ліцензійних платежів.

3. Визначити нормативно-правову базу участі підприємства в процесах комерціалізації технології. Проаналізувати особливості застосування Законів України для регулювання підприємницької діяльності, пов'язаної з передачею права на використання об'єктів промислової власності.

4. Розробити заходи із забезпечення економічної безпеки підприємства в процесі реалізації ліцензійної угоди.

Література: [10;11; 18; 20; 21].

ЗАДАЧІ

Задача 1. Визначити ціну ліцензії на виробництво нової сільськогосподарської машини для внесення мінеральних добрив та обробки рослин і ґрунту, якщо відомо що:

- ліцензійна угода укладена на 5 років;
- обсяг випуску сільськогосподарських машин становитиме: у 1-й рік – 10 шт., у 2-й рік – 15 шт., у наступні роки - 20 шт. щорічно;
- ціна однієї машини, випущеної за ліцензією, складає 30 тис. дол. США;
- ставка “роялті” становить 3% від обсягів випуску ліцензійної продукції;
- ставка дисконту 15%.

Розв'язок. Оскільки за умовою задачі не вказано, яка форма платежів передбачена у ліцензійній угоді, проведемо розрахунки для платежів у формі роялті та паушального платежу і порівняємо одержані результати.

1. Розглянемо порядок визначення вартості ліцензії на використання об'єкту промислової власності для випадку, коли розрахунки між ліцензіатом і ліцензіаром здійснюються у вигляді платежів роялті за формулою 3.1. Знаходимо ціну ліцензії як суму платежів роялті за весь термін дії ліцензійної угоди, який становить п'ять років:

$$PV = \sum_{t=1}^n C_t \cdot \frac{R_t}{100} = 10 \times 30 \times \frac{3}{100} + 15 \times 30 \times \frac{3}{100} + 3 \times \left(20 \times 30 \times \frac{3}{100} \right) = 9 + 13,5 + 54 = 76,5 \text{ тис. дол.}$$

Отже, за весь термін дії ліцензійної угоди, якою передбачено платежі у формі роялті, ліцензіат сплатить ліцензіару 76,5 тис. дол. США за використання права на виробництво сільськогосподарської машини.

2. У випадку розрахунків між ліцензіаром і ліцензіатом у вигляді паушального платежу для визначення ціни ліцензії використовуємо метод „звільнення від роялті” і проводимо обчислення згідно формули 3.2:

$$PV_p = \sum_{t=1}^n C_t \cdot \frac{R_t}{100} \cdot \frac{1}{(1+i_t)^t} = 10 \times 30 \times \frac{3}{100} \times \frac{1}{(1+0,15)^1} + 15 \times 30 \times \frac{3}{100} \times \frac{1}{(1+0,15)^2} +$$

$$+ 20 \times 30 \times \frac{3}{100} \times \frac{1}{(1+0,15)^3} + 20 \times 30 \times \frac{3}{100} \times \frac{1}{(1+0,15)^4} + 20 \times 30 \times \frac{3}{100} \times \frac{1}{(1+0,15)^5} = 300 \times 0,03 \times 0,869 +$$

$$+ 450 \times 0,03 \times 0,756 + 600 \times 0,03 \times 0,657 + 600 \times 0,03 \times 0,571 + 600 \times 0,03 \times 0,497 = 49,077 \text{ тис. дол.}$$

Таким чином, ціна ліцензії на право використання технології для виробництва сільськогосподарських машин у випадку сплати паушального платежу становить 49,077 тис. дол. США.

Як видно з розрахунків, суми, сплачені ліцензіатом ліцензіарові за використання прав на об’єкт промислової власності відрізняються залежно від форми платежу, передбаченого у ліцензійній угоді. При розрахунках у формі паушального платежу діяльність ліцензіата з виробництва продукції за ліцензією буде супроводжуватися вищим ризиком, тому сума, яку він сплачує ліцензіару є меншою, ніж у випадку платежів у формі роялті.

Задача 2. Розрахувати орієнтовну ціну ліцензії на використання ноу-хау з виробництва нового виду композиції для склеювання і герметизації виробів з металу і полімерів, наданої вищим навчальним закладом виробничому підприємству, якщо розрахунок здійснено у вигляді паушального платежу. Обсяг продажу ліцензійної продукції в перший рік становить 100 тис. упаковок, ціна за одиницю – 30 грн. Планується щорічне збільшення випуску продукції на 5%. Ставка „роялті” 3%, термін дії ліцензійної угоди – 5 років. Ставка дисконту - 15%.

Задача 3. Визначити орієнтовну ціну ліцензії на ноу-хау з виробництва модифікатора алюмінієвих сплавів, якщо розрахунки здійснюються у формі „роялті”. Середньорічний обсяг продаж модифікатора становить 50 тис. тон. Ціна за 1 кг модифікатора, виготовленого по ліцензії, складає 5 дол. США. Ставка „роялті” - 7% від обсягів продаж ліцензованої продукції. Термін дії ліцензії - 5 років.

Задача 4. Визначити ціну ліцензії на виробництво нового нітролаку для покриття ялинкових прикрас, якщо:

- ліцензійна угода укладена на 5 років;
- обсяг випуску нітролаку становитиме: за 1-й рік – 110 тон, за 2-й рік – 130 тон, за 3-й рік – 140 тон, у наступні роки – 120 тон щорічно;
- ціна за 1 тону складає 10 тис. грн;
- ставка “роялті” становить 3% від обсягів випуску ліцензійної продукції;
- ставка дисконту - 15%.

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНИХ ДЖЕРЕЛ

Базова

1. Про охорону прав на винаходи і корисні моделі [Електронний ресурс] : Закон України № 3687-XII від 15.12.1993 р. URL : <http://zakon.nau.ua/doc/?uid=1085.255.8&nobreak=1>)2.
2. Про охорону прав на промислові зразки [Електронний ресурс] : Закон України № 3688-XII від 15.12.1993 р. URL : <http://zakon.nau.ua/doc/?code=3688-12>).
3. Про охорону прав на знаки для товарів і послуг [Електронний ресурс] : Закон України № 3689-XII від 15.12.1993 р. URL : <http://zakon.nau.ua/doc/?code=3689-12>.
4. Про авторське право і суміжні права [Електронний ресурс] : Закон України № 3792-XII від 23.12.1993 р. URL : <http://zakon.nau.ua/doc/?uid=1085.284.6&nobreak=1>.
5. Світличний О. П. Право інтелектуальної власності: Підручник / Вид. 2, змін. і доп. Київ : НУБіП України, 2016. 355 с.
6. Право інтелектуальної власності. Академ. курс: Підручник для студентів вищих навч. закладів / За ред. О.А. Підпригори, О.Д. Святоцького. – 2-ге вид., переробл. та допов. Київ : Концерн Видавничий Дім “Ін Юре”, 2014 672 с.
7. Інтелектуальна власність. Навчальний посібник / За ред. П.М. Цибульова. К.: УкрІНТЕУ, 2015. 276 с.
8. Право інтелектуальної власності. Академ. курс: Підручник для студентів вищих навч. закладів / За ред. О.П. Орлюк, О.Д.Святоцького. К. : Концерн Видавничий Дім “Ін Юре”, 2007 – 696 с.
9. Постанова №5 Пленуму Верховного Суду України від 04.06.2010 року «Про застосування судами норм законодавства у справах про захист авторського права і суміжних прав». [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.scourt.gov.ua/>
10. Бошицький Ю.Л., Козлова О.О., Андрощук Г.О. Комерційні найменування: основні правові аспекти. Наук.-практ. вид. К.: «Юридична думка», 2018. 216 с.
11. Семків В. О., Шандра Р. С. Інтелектуальна власність : підручник для студентів неюридичних факультетів. Львів: Галицький друкар, 2015. 280 с.
12. Інтелектуальне право України /за ред. О.С. Яворської. Тернопіль: Підручники і посібники, 2016. 608 с.
13. Капінос М.М. Інтелектуальна власність: підруч. для студентів ВНЗ / М. М. Капінос, Е. Т. Лерантович, М. М. Солощук ; Нац. техн. ун-т «Харків. політехн. ін-т». Харків : НТУ «ХП», 2016. 347 с.
14. Світличний О. П. Право інтелектуальної власності: Підручник. Вид. 2, змін. і доп. К.: НУБіП України, 2016. 355 с.

15. Цивільне право України. Загальна частина / за ред. О.В. Дзери, Н.С. Кузнєцової, Р.А. Майданика. 3-тє вид., перероб. і допов. К. : Юрінком Інтер, 2010. 976 с.
16. Цивільне право : підручник : у 2 т. / В.І. Борисова (кер. авт.кол.), Л.М. Баранова, Т.І. Бєгова та ін.. ; за ред. В.І. Борисової, І.В. Спасибо-Фатєєвої, В.Л. Яроцького. Х. : Право, 2012. Т. 1. 656 с.

Допоміжна

17. Конвенція, що засновує Всесвітню організацію інтелектуальної власності.
18. Бернська конвенція про охорону літературних і художніх творів.
19. Всесвітня конвенція про авторське право.
20. Римська конвенція про охорону інтересів виконавців, виробників фонограм та організацій мовлення.
21. Женевська конвенція про охорону інтересів виробників фонограм від незаконного відтворення їхніх фонограм.
22. Угода про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності (Угода ТРІПС).
23. Договір ВОІВ про авторське право.
24. Договір ВОІВ про виконання і фонограми.
25. Паризька конвенція про охорону промислової власності.
26. Договір ВОІВ про патентне право.
27. Договір про патентну кооперацію (Договір РСТ).
28. Будапештський Договір про міжнародне визнання депонування мікроорганізмів з метою патентної процедури.
29. Гаазька угода про міжнародну реєстрацію промислових зразків.
30. Міжнародна конвенція про охорону нових сортів рослин.
31. Договір ВОІВ про закони щодо товарних знаків.
32. Мадридська угода про міжнародну реєстрацію знаків.
33. Протокол до Мадридської угоди про міжнародну реєстрацію знаків.
34. Ніццька угода про Міжнародну класифікацію товарів і послуг для реєстрації знаків.
35. Віденська угода про міжнародну класифікацію образотворчих елементів знаків.
36. Сінгапурський договір про право на торговельні марки;
37. Лісабонська угода про міжнародну реєстрацію назв місць походження.
38. Найробський договір про правову охорону Олімпійського символу.
39. Підопригора О. А., Святоцький О. Д. Основи правової охорони інтелектуальної власності в Україні: підруч. К. : Концерн Видавничий Дім «Ін Юре», 2013. 236 с.
40. Цибульов П. М. Основи інтелектуальної власності. К. : Інститут інтелектуальної власності і права, 2015. 268 с.

Інформаційні ресурси

41. Законодавство України. URL : <http://zakon.rada.gov.ua>
42. Національна бібліотека України імені В.І. Вернадського. URL : www.nbuv.gov.ua.
43. Державна служба інтелектуальної власності. URL : www.sips.gov.ua
44. Державне підприємство «Українське агентство з авторських та суміжних прав». URL : www.uaspr.kiev.ua
Державний інститут інтелектуальної власності. URL : www.iipl.ukrpatent.org